

Yaşadıkça. Eğitim

OCAK/ŞUBAT 1992
SAYI: 20
8000 TL (KDV DAHİL)

Çocuklara Okuma Alışkanlığı Kazandırmak
Nasıl Konuşalım Ki Öğrenci Dinlesin,
Nasıl Dinleyelim Ki Öğrenci Konuşsun
Kekemele
Günümüzde Okula Düşen Görev
Eğitimde Teori/Uygulama

Artık

İngilizce dil sertifikası

almak için
yurt dışına gitmeniz
gerekmiyor

Cambridge Üniversitesi

tarafından verilen ve uluslararası geçerlik taşıyan

✓ P. E. T.

✓ F. C. E.

✓ C. A. E.

sertifikalarını alabilmek için

KÜLTÜR KOLEJİ'nde
sınava girebilirsiniz

SINAV TARİHLERİ

P.E.T 9. 5. 1992

F.C.E 7/9. 6. 1992

C.A.E 6/10.6.1992

BAŞVURULAR EN GEÇ 9 MART 1992 GÜNÜNE KADAR

ÖZEL KÜLTÜR LİSESİ

İNGİLİZCE BÖLÜM BAŞKANLIĞINA YAPILMALIDIR.

University of Cambridge
Local Examinations Syndicate
International Examinations

EXAMINATIONS BOARD

DAHA FAZLA
BİLGİ İÇİN
BROŞÜR
İSTEYİNİZ

YETKİLİ GENEL MERKEZ
KÜLTÜR KOLEJİ

ATAKÖY 9. - 10. KISIM ATAKÖY/İSTANBUL
TEL: 559 04 88 - 560 01 18 - 55904 94 - 560 00 63

YAYINCIDAN OKURA

Değerli Okuyucularımız,

1992 yılının ilk sayısı ile yirminci kez karşınızda olmanın sevinci ve heyecanı içindeyiz. Heyecanlıyız, çünkü; bulunduğumuz noktadan geriye baktığımızda, ülkemizde, alanında ilk ve tek olan bir yayını çizgisine oturtmuş olduğumuzu görüyoruz. Eğitim alanında akademisyenlerle uygulamacılar; anne, baba, öğretmenlerle gençler arasında bir iletişim kurduğumuzu görüyoruz. Yaklaşık altı yıllık yoğun ve titiz bir çabanın sonucu olarak geldiğimiz noktayı yeterli görmüyor ve her sayımızda yeniden titreyerek konuları ele alıyor, eğitime ilişkin gelişmeleri sizlere aktarmaya çalışıyoruz. Çünkü, ülkemizde, özellikle eğitim alanındaki gelişmelerin ve araştırma sonuçlarının, uygulamalara yansıtılmasına büyük hız verilmesi gerektiği kanısındayız.

Bu sayımızda Prof. Dr. Mahmut Tezcan'ın **Çocuklara Okuma Alışkanlığı Kazandırmak** başlıklı yazısında, ülkemizin en önemli sorunlarından birisi olan ve sık sık tartışılan okuma alışkanlığı konusunda ilginç tespitler yer almaktadır. Özellikle öğretmenlerden gelen istekler üzerine bu sayımızda öğretmen-öğrenci ilişkilerine önemli yer ayırdık. **Nasıl Konuşalım Ki Öğrenci Dinlesin, Nasıl Dinleyelim Ki Öğrenci Konuşsun?** başlıklı yazıda, gerçekten ilgi çekici örnek olaylar ve yeni yaklaşımları bulabilirsiniz. **Kekemelik** ile ilgili yazı, pek çok ana-baba ve öğretmenin ilgisini çekecektir. İki binli yıllara çok yaklaştığımız günümüzde, her türden eğitim kurumlarının önemi giderek artmaktadır. **Günümüzde Okula Düşen Görev** yazısı, eğitim yöneticileri ve öğretmenler başta olmak üzere, tüm okuyucularımızın ilgileneceği bir yazı niteliğindedir.

Bu sayımızdan başlayarak, **Eğitimde Teori/Uygulama** konulu yeni bir köşe hazırladık. Bu köşede üniversitelerde gerçekleştirilen araştırmaları (Özellikle yüksek lisans ve doktora tezlerini) özet halinde vermeye çalışacağız. Eğitim alanındaki gelişmeleri sizlere aktarma çabamızın yeni bir halkasını oluşturacak bu köşe ile üniversitelerde gerçekleştirilen araştırmaların raflarda kalmasına, akademik çevrelerle uygulayıcılar arasındaki kopukluğun giderilmesine ve en önemlisi, araştırma sonuçlarından daha geniş biçimde yararlanılmasına katkıda bulunacağımıza inanıyoruz.

Saygılarımızla.

Sahibi Kültür Hizmetleri Ltd. Şti. Adına Fahrettin AKINGÜÇ	Bu sayıya katkıda bulunanlar Buket ÇAMLIGÜNEY Armağan KÖSEOĞLU	Fotoğraflar Temel YİRMİBEŞ
Genel Yayın Koordinatörü Ömür CANDAŞ	Ofset Hazırlık YA/BA YAYINLARI	Yapım - Yönetim YA/BA YAYINLARI Eski Londra Asfaltı ,19 Şirinevler - İSTANBUL Tel : 551 52 03 - 551 52 04 Telex : KULT TR 28 837
Yazı İşleri Müdürü Bahar AKINGÜÇ	Film ve Renk Ayrımı FILMON	Abone Koşulları Yıllık (6 sayı) 40 000 TL Abone ücretleri için : Yapı Kredi Bankası Bakırköy Şubesi H.No: 2888 Yaşadıkça Eğitim ya da Posta Çeki H. No: 475 009
Yayın Yönetmeni İlhami FİNDİKÇİ	Baskı ve Cilt Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik AŞ. Halkalı - İSTANBUL	
Yayın Yardımcısı Gülşay DOKUZOĞUZ		
Teknik Yönetmen Kudret GÜVENÇ		

İÇİNDEKİLER

Çocuklara Okuma Alışkanlığı Kazandırmak

Prof. Dr. Mahmut Tezcan

Çocuk, okuya okuya dünya ile ilgisini güçlendirir. Okumasını seven, kitap ve dergiyi bir ihtiyaç gibi gören çocuk, mutlaka okulda da başarılıdır.

Bir Sorunumuz Var

5

9

Nasıl Konuşalım ki Öğrenci Dinlesin, Nasıl Dinleyelim ki Öğrenci Konuşsun ?

Adele FABER, Elaine MAZLISH

10

Kekemelik

Neala S. SCHWARTZBERG

Bir çok çocuk kelimeleri tekrarlar, fakat gerçek bir

kekeme, kelimeleri söylerken gözle görünür biçimde mücadele verir.

Günümüzde Okula Düşen Görev

Dr. F. Vildan EGELİOĞLU

Uygarlastıkça, kalkınma gerçekleştikçe, etkili bir yaşam

18

23

sürdürmek için bireyin öğrenmesi gereken davranış sayısı, buna koşturarak artmaktadır.

Eğitimde Teoriden Uygulamaya

Anadolu Liseleri Sınavlarına Hazırlanan Çocukların Kaygı Düzeylerine Ana-Baba Tutumlarının Etkisinin Araştırılması

Güler KÜÇÜKTURAN

26

Yayınlar

Çocuklara Okuma Alışkanlığı Kazandırmak

Prof. Dr. Mahmut TEZCAN

(Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
Öğretim Üyesi)

Çocuk, okuya okuya dünya ile ilgisini güçlendirir. Okumasını seven, kitap ve dergiyi bir ihtiyaç gibi gören çocuk, mutlaka okulda da başarılıdır.

Çocuklarımızın ihtiyaçlarından biri de okumaktır. Bu yazımızda, özellikle, aile içinde çocuğa okuma alışkanlığı kazandırmak konusunda, bazı önerilerde bulunmak istiyoruz. Bu açıklamalarımız, daha çok, ders kitaplarının dışındaki kitapların okunması açısından.

Yapıcı boş zamanı değerlendirme araçlarından biri, kuşkusuz kitaplardır. Aynı zamanda kitaplar, birer öğretim aracı olduklarından dolayı, uygarlıkların gelişmesindeki katkıları büyüktür. Çocuk açısından kitabın önemini hepimiz biliriz. Kitap, çocuğa pek çok katkılarda bulunur. Örnek olarak, çocuğun ufkunu açar. Ona kendi kendine çalışma ve öğrenme zevk ve alışkanlığını kazandırır.⁽¹⁾ Çocuk, okuya okuya dünya ile ilgisini güçlendirir. Okumasını seven, kitap ve dergiyi bir ihtiyaç gibi gören çocuk, mutlaka okulda da başarılıdır. Kısaca, kitap, çocuğun zihinsel gelişiminde, duygusal ve toplumsal gelişiminde önemli bir uya-

Yetişkinlik döneminde bir gazete okumaya bile üşenen kişilerin, bu davranışlarının kökeni, aileye dayanmaktadır.

rım kaynağıdır. Kuşkusuz, bu özellikler, iyi kitaplarla kazandırılır. O halde, iyi bir çocuk kitabının özellikleri nelerdir?

Çocuklarına kitap seçiminde yardımcı olmak isteyen ana-babaların satın alacakları veya tavsiye edecekleri kitaplarda şu özelliklerin bulunmasına dikkat etmeleri yerinde olur:(2)

✓ Kitap, çocuğun görüş ufkuunu genişletmeli, onun düşünme, deneme, inceleme ve öğrenme merakını artırmalıdır.

✓ Kitap, çocukta toplumsal olaylara karşı bir ilgi uyandırmalıdır.

✓ Kitap, çocuğu başkalarına yardıma ve başkalarıyla birlikte çalışmaya teşvik etmelidir.

✓ Kitap, çocuğun hayata bağlanmasına, başkalarıyla sağlıklı ilişkiler geliştirmesine ve iyimser olmasına yardımcı olmalıdır.

✓ Kitap, çocuğun aile, yurt ve milletine bağlılığını pekiştirmeli, ona dürüstlük, nezaket gibi olumlu tutumlar kazandırmalıdır.

✓ Kitap, çocuğun ana dilinin zenginliğini, güzelliğini, anlatım gücünü kazanmasına imkân vermelidir.

✓ Kitap, çocuğun gülüp eğlenmesine, hoş vakit geçirmesine yardımcı olmalıdır.

Kuşkusuz, bir kitabın çocuğun ilgisini çekmesi için, çocuğun ihtiyaçlarına cevap vermesi gerekir. Bu ihtiyaçların başında, sevgi ve güven gelir.

Çocuk, yukarıda değindiğimiz niteliklere sahip kitapları nerede ve nasıl okumalıdır? Bu konuda aile kurumu öncelik kazanır. Aile, çocuğun bu tür ihtiyaçlarını karşılayan bir kurumdur. Çocukta okuma alışkanlığının geliştirilmesi de yine ailede sağlanmalıdır. *Okuma sevgisi, okuma alışkanlığı, okuma zevki ve kültürü, okuldan önce ailede kazandırılmalı* ve okul sırasında ise, bu alışkanlığın, aile içinde sürdürülmesi, ana-babaların dikkat etmesi gereken hususlardandır. Milletçe okuma alışkanlığımızın istenilen düzeyde olmamasının nedenlerinden biri de, ailede bu kültürü çocuklarımıza aşılayamayışımızdır. Yetişkinlik döneminde bir gazete okumaya bile üşenen kişilerin bu davranışlarının kökeni, aileye dayanmaktadır. Zararlı, kötü ve boş yayınları okuyan kitlelerin çoğalmasında da, yine ailede okuma kültürü geliştirilmemesine bağlanabilir.

Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, çocuğun, okuyacağı kitabın türü ve sayısını belirlemektedir.⁽³⁾ Örnek olarak, orta ve üst kesimlerden gelen bir çocuk daha çok ana-baba ve öğretmenlerinin uygun buldukları kitapları okur. Oysaki alt sosyo-ekonomik düzeylerdeki çocuklar, kendilerine yol gösterilmediği için istediklerini okurlar veya hiç okumazlar.

Ana-baba, kitaplardan kısa hikâyeler, masallar okuyarak, çocukta, kitaba karşı bir merak ve istek uyandırır. Bu kitapların, baskı özellikleri, resimlemesi, harf puntosu, kâğıt kalitesi ve cildi de yeterli ise, çocukta okuma isteğini pekiştirirler.

Ana-babaların, her şeyden önce, çocukların ilgileri konusunda bilgi sahibi olmaları gerekir. Çünkü, ilgilerin ardında, doyum bekle-

yen çeşitli ihtiyaçlar vardır. Öte yandan, çocukların ilgileri genel olarak yaşa, cinsiyete, fizyolojik ve kültürel şartlara göre de değişiklik göstermektedir. Çocuğa verilecek kitabın seçilmesinde, bu etkenlere dikkat etmek gerekir.

Ana-babalar, çocuklarının okuma ilgilerini kişisel gözlemleriyle anlayabilecekleri gibi, onlarla görüşerek de bir takım bilgiler edinebilirler. Bu konuda ilk ve orta okullarda sınıf öğretmenleri ile Türkçe öğretmenlerinin, ana-babalara gereken bilgileri vermeleri, onlara yol gösterici tavsiyelerde bulunmaları mümkündür.

Ana-babalar, çocuklarına kitap seçiminde yardımcı olmaya çalışırken, onların okuldaki durumlarını da daima göz önünde bulundurmalarıdır. Çünkü, çeşitli derslerdeki başarı veya başarısızlıklar, çocukların okuma eğilimlerini büyük ölçüde etkiler. Çocuklarının okul durumunu öğrenmek için, ana-babalar, sık sık öğretmenlerle görüşmeye çalışmalı ve bu arada, ders kitapları dışında okunması yararlı kitaplar konusunda da fikir alışverişinde bulunmalarıdır.

Ana-babaların, bu konuda, özellikle çocuk yayınlarıyla ilgili genel bir bilgi edinmeleri gerekir. Bu bilgiyi edinme, onların özel çabaları ile olabilir. Kitle iletişim araçları, onlara, bu konuda geniş ölçüde yardımcı olabilir. Ana-babanın, bu konuda eğitilmesi, çocuğun zararlı yayınları okumaması açısından da gereklidir.

Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, çocuğun, okuyacağı kitabın türü ve sayısını belirlemektedir.

Ana-babaların, her şeyden önce, çocukların ilgileri konusunda bilgi sahibi olmaları gerekir.

Çocuğa zevkle ve hevesle okuyacağı, elinden bırakamayacağı türden kitaplar alabilmeliyiz. Çocuk, her eline geçeni okumamalıdır ve çocuğa her kitap verilmemelidir. Kitabın büyükler tarafından okunmuş ve tavsiye edilmiş olması gerekir. İyi bir kitabı okuma, birçok iyiliklerin kaynağı olduğu gibi, çocuğa pek çok yararlar sağlar. Kötü kitaplar da onun ahlâkını bozacak, ona kötü alışkanlıklar kazandıracak bir araç olabilir.

Çocuklarımıza iyi kitapları arama, iyi kitaplardan zevk alma, iyi kitapları saklama alışkanlığını her şeyden önce ailede kazandırmalıyız. Evinde sürekli kitap okunan, kitapların korunduğu, sevildiği bir ailedeki çocuk da kitapları sevecek, okuma zevki gelişecek, kitaplara değer verecektir.

Çocuk, evinde, ilk yıllarda 5-10 kitap da olsa, küçücük bir kitaplığın sahibi olmalıdır. Aile, aylık bütçesini yaparken ev kirası, yiyecek, giyecek ve yakacak için gelirden nasıl bir miktar ayırıyorsa, kitap için, gazete ve dergi için de az da olsa, her ay bir miktar para ayırmalıdır ve bunu çocuk görmelidir.

Çocuk kitapları haftasında, çeşitli yerlerde kurulan kitap sergile-

İyi bir kitabı okuma, bir çok iyiliklerin kaynağı olduğu gibi, çocuğa pek çok yarar sağlar.

rinde, çocuk kitapları sergilenir. Kitaplar, anne ve babalara, okullara tanıtılır. Kitapçı vitrinlerinde bunlar, en güzel bir şekilde, göze çarpacak tarzda yer alırlar.

Aile olarak, çocuklarımızı, onların doğum günlerinde, tatillerde kitap hediye etmeye alıştırmalıyız. Onlara, kitap alabilecekleri ölçüde cep harçlığı vermeliyiz.

Toplum olarak öğretmenlere, ana-babalara çocuk kitaplarını tanıtmak gerekir. Kitap sergileriyle, kitap fuarlarıyla, dergilerle, broşürlerle, reklâmlarla bunları tanıtmalıyız. Bazı bankaların, gazetelerin, bazı yayınevlerinin özel olarak çocuklar için yayımladıkları çocuk kitapları vardır. Velilerin, öğretmenlerin güvenilir nitelikteki bu tür kuruluşlardan haberdar olmaları gerekir.

Yapılan araştırmalarda, yaş ve cinsiyet etmenlerinin okumayı etkilediği görülmüştür. Bu nedenle, çocuğa verilecek kitabın seçilmesinde bu etmenlere dikkat etmek gerekir.

Başlangıçta çocuk, kolayca elinde tutabileceği, kısa hikâyelerle, ilginç resimleri içeren küçük kitapları sever. Bu kitaplar, çoğunlukla gerçek dışı olaylardan oluşmaktadır. 3-4 yaş çocukları, kendilerine, resimli hikâye kitaplarının okunmasını isterler. Okuma ilgisi, yaşla artar. Entelektüel açıdan gelişimin yanında, okul deneyimlerinin de katkısıyla çocuk, daha gerçekçi

olur ve hayalî konuları önemsiz bulur. 6-8 yaşlarında çocuklar doğa, hayvan ve diğer çocukları da içine alan, kısa ve bol resimli hikâyelerden özel zevk duyarlar. Genellikle, erkek öğrenciler spor, gezi, serüven, makine, bilim ve ünlü kişilerin hayatlarını içeren yayınları okumayı severlerken, kızlar, romantik romanlarla, kendilerini ilgilendiren hikâye ve şiir kitaplarını okumaktan zevk duymaktadırlar.

Ailede ve okulda, ana-baba ve öğretmenlerin, çocuğun özelliklerini dikkate alarak, onda okuma zevkini geliştirmeleri, okuma malzemesini hazırlamaları ve bu konuda çocukla ilgilenmeleri, gerek çocuğun gelişimi, gerek toplumumuz bakımından çok önemli bir husustur.

Aile ve okul dışında bir diğer uygulama da, çocuk kitaplıkları olmalıdır.⁽⁴⁾ Her şehirde ve her semtte bir çocuk kitaplığı açılması, çocukların okuma alışkanlıklarını sürdürecekleri kuruluşlar olarak amaçlarımız arasında olmalıdır.

Çocuk kitaplıklarının sayısının artırılması ve yaygınlaştırılması, okul yapmak kadar gerekli ve önemli bir kültürel hizmettir.

Çocuk, böylece ailede, okulda ve semt kitaplığında kazanacağı okuma kültürünü, yetişkin olduğunda da sürdürecektir. Çok okuyan bir millet olmamızın temel şartlarından biri olan okuma kültürünün, erken yaşlarda kazandırılması gerektiği gerçeğini, hiç bir zaman unutmamalıyız.

DİP NOTLAR

(1) Tezcan, Mahmut: Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi. AÜ. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını. Ankara, 1982.

(2) Oğuzkan, Ferhan: Çocuklara Kitap Seçiminde Nasıl Yardım Edebiliriz? Aile ve Çocuk, sayı 3, İstanbul, 1983.

(3) Yavuzer, Haluk: Çocuk Psikolojisi I, İstanbul, 1982, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

(4) Dayıoğlu, Gülten: Çocuk Kitapları Haftası ve Türkiye, Milliyet Gazetesi, 17 Kasım 1971.

BİR SORUNUMUZ VAR

Gülay DOKUZOĞUZ

Yaşadıkça Eğitim Dergisi
Bir Sorunumuz Var Köşesi Uzmanlarına.

Bir yakınımın oğlu var, Hakan, 17 yaşında, mutsuz bir genç. Annesiyle babası ayrıldılar. Hakan babası ile oturuyor. Geçen yıl derslerinde başarılı iken bu yıl oldukça başarısız. Karıştığı bir kavga yüzünden hapse girmekle karşı karşıya geldi ve kurtuldu. Boşanmanın genç üzerindeki etkileri ve nedenleri konusunda bizi aydınlatır mısınız?
Saygılarımla.

Sayın Hikmet Doğan,

Boşanma, çocukları ve gençleri kısa ve uzun süreli olmak üzere iki biçimde etkiler. Erişkin olma yolundaki gencin, ana-babasının ayrılmasını yaşaması, gerçekten zor bir durumdur. Bugün fiziksel ve duygusal açıdan kendilerini terk edilmiş, çaresiz hisseden gençlerin sayısı düşündürücüdür. Gençlik çağındaki bir çocuk, karşı cinsle ilgili duymaya başlar ve ömür boyu mutlu olacağı eş ile ilgili fantazileri vardır. Böyle bir dönemde, ana-babanın ayrılması ile gencin fantazilerini sürdürmesi güçleşir.

Genç, ana-babasının hep beraber olacaklarını ve kendisine bakıp, onu kollayacaklarını düşünür. Boşanma ile birlikte, çocukların ve gençlerin korunma ve güven duyguları sarsılır. Ne olacaktır? Onu kim koruyacaktır? Kendini ortada kalmış gibi hissedebilir. Gelecek, ürkütücü görünür.

Bize yazdığınız kadarıyla Hakan'ın annesiyle babasının boşanması karşısındaki reaksiyonunu, gençlik dönemine özgü ve tipik tepkilerdir. Kendisini babasıyla bırakıp gittiği için annesine kızgın olmakta birlikte, yine de annesini özleyordur. Güvenlilik duyguları nedeniyle arkadaşlarından ve okulundan soğumuş olabilir.

Bir gencin, ana-babasının boşanmasıyla baş edebilmesini etkileyen pek çok etken vardır. Bazı gençler, ailedeki boşanma olayına rağmen ilerlemeye devam edebilirler. Bazıları ise, Hakan gibi daha az esnekler, zor bir döneme girerler. Ana-babanın boşanma öncesindeki ilişkileri de önemli rol oynar. Ana-baba birbirlerini kırmadan, incitmeden ayrılır-

larsa, genç için bu durumu kabullenmek daha kolay olur. Eğer ana-baba birbirlerini suçlayıcı, birbirlerine karşı düşmanlık hisleri besleyici biçimde davranırlarsa, genç kendini taraf tutmak zorunda hissedebilir. Bu olaydan ötürü kendini sorumlu, giderek suçlu da hissedebilir.

Bir genç, çevresindeki anlayışlı akraba ve arkadaşları ile bu şok durumunu hafif atıatabilir. Çevrelerinden çok az ilgi gören ya da hiç destek almayan gençlerin durumu daha zordur.

Eğer bir ana-baba için boşanma kaçınılmaz ise, ana-baba, evlatlarının bu durumdan olumsuz biçimde etkilenmemesine özen göstermelidirler. Dikkat edilmesi gereken özellikler şunlardır:

✓ Gence, boşanma kararı ve nedenleri, bunun uygun olacağı, en başta anlatılmalıdır. Böylece, genç bu duruma hazırlanmış olur.

✓ Eğer koşullar uygunsa, gencin aynı evde kalması, aynı okula devam etmesi sağlanmalıdır. Yaşantısında ne kadar az değişiklik olursa, ana-babadan birinin yokluğu ile baş etmek daha kolay olacaktır.

✓ Boşanma sonrasında, taraflar birbirleri hakkında atıp tutmamalıdır.

✓ Sonucu ve en önemli özellik ise, sevgi ve güven duygusudur. Çocuk ve gencin, ana-babası tarafından sevilme gereksinimi vardır. Annesiyle babası ayrılmış olsalar bile, yine onu sevdiklerini söylemelidirler. Bunu bir kez değil, defalarca, bıkmadan belirtmelidirler. Bu sevgi ile güven duygusu da yenilenecek, güçlenecektir.

Saygılarımızla.

Nasıl Konuşalım Ki Öğrenci Dinlesin, Nasıl Dinleyelim Ki Öğrenci Konuşsun?

Adele FABER, Elaine MAZLISH

Öğretmenler şu konularda fikir birliğindedir:

✓Günümüzde öğretmenlik yapmak çok zor.

✓Çocuklar çok asî, çok kaba.

✓Çalışmayı bilmiyorlar; pasif izleyiciler olarak televizyon karşısında oturmaya alışmışlar.

✓İçki sorunu olan, bölünmüş ailelerden gelen çok sayıda çocuk var.

✓Çocuklar o kadar tedirgin ve güvensiz ki, dikkatlerini veremiyorlar.

✓Bunların üstüne, öğretmenlerin yükü müfredat programlarının ağırlığıyla dayanılmaz boyutlara ulaşıyor. Üstümüzde çok fazla baskı var. Çocuklar başarısız olunca, biz de mutsuz oluyoruz, onlar da.

Öğretmen ve öğrenci, bunca baskı altındayken, sınıf içinde, öğrenmenin gerçekleşebileceği bir duygusal ortam nasıl yaratılabilir? Evde veya sınıfta, çocukları dersle ilgilendirmek için, yaygın olarak kullandığımız pek çok yöntemin geçersiz ve etkisiz olduğunu da biliyoruz. Nutuk çekmek, öğüt vermek, emretmek, çocuklarda tepki

oluşturuyor. Alay etmek, onları aşağılamakla eşanlımlı. Tehditler korku doğuruyor, cezalandırmak ise olumsuz duyguları pekiştiriyor.

Yukarıdaki yöntemler kısa dönemde etkili gözükse de, uzun dönemde eğitim biliminin, öz-denetim ve bağımsızlık ilkelerine uygun olmuyor. Sonuç olarak, çocuklar, daha tepkili, daha kızgın oluyorlar ve adeta öğrenmek direniyorlar.

Seçenekler nelerdir? Çocukları olumsuz duygulara itmek yerine, onlarla işbirliği yapılamaz mı? Baskıyı azaltan, öğrencileri rahatlatan, çalışmalarına sağlıklı biçimde kendilerini vermelerini sağlayacak yöntemler yok mu?

Aşağıda, öğretmenlerle birlikte uygulanan, öğretmenliği doyurucu, öğrenmeyi de olanaklı kılan *iletişim yöntemlerini* aktarıyoruz. Bu yöntemlerin her biri, her öğrenci için geçerli olmayabilir, ya da her öğretmenin kişilik yapısına uymayabilir. Bu yöntemlerin, her zaman geçerli olacağını da söyleyemeyiz. Ancak, sınıf içinde, işbirliği ve katılımı artıracak bir saygı ortamı, bu yöntemlerin uygulanmasıyla başlayabilecektir.

1

ÇOCUKLARIN DUYGULARINI KABUL ETMEK

Çocukların duygularını yadsıdığımız ya da görmezden geldiğimizde, onlar bizi ya hiç duymazlar, ya da duymak için çok zorlanırlar. Dolayısıyla ilk ve en önemli adımı, onların iç dünyalarını dinleyerek atmamızdır. Kolay gibi geliyor, değil mi? Ama, o kadar da kolay değil. Özellikle, çocuk, bizi tedirgin eden, ya da öfkeliendiren duygularını ifade ediyorsa, hiç kolay değil.

<p>“Matematiği hiç yapamıyorum, aptalın tekiyim.” “Resmim iğrenç oldu.” “Neden beni Ayşe'nin yanından kaldırdınız?”</p>	<p><i>Böyle durumlarda, aynen kendi çocukluğumuzda karşılaştığımız tavrı takınız;</i></p> <p>“Tabii ki aptal değilsin, sadece yeterince çalışmıyorsun.” “Bence çok güzel oldu.” “Öğretmenin gösterdiği yere oturmak zorundasın.”</p>	<p><i>Oysa, çocukların bu olumsuz duygularını saygıyla da karşılayabiliriz;</i></p> <p>“Bu uzun problem seni tedirgin etti.” “Resmini beğenmedin.” “Ayşe'nin yanında kalmak istiyordun.” <i>Bu tür tepkiler gösterdiğimizde, bir tartışma ortamı yaratmış oluruz ve sorun kendiliğinden çözülebilir.</i></p>
---	--	---

İşte, kalabalık bir sınıfta çalışan bir öğretmenin anlattıkları:

“Sınıfta sesimi duyurmam olanaksızdı. Bir erkek öğrencim hıçkırma hıçkırma ağlıyor, gözyaşları defterine çizdiği elma resminin üstüne iniyordu. Normal olarak “üzülecek bir şey yok, senin başka bir resmi iyi çizeceğinden eminim” derdim. Yavaşça öğrencimin yanına oturdum, onun neler hissediyor olabileceğini düşündüm ve söze şöyle başladım: “Senin bu gürültülü ve kalabalık sınıfta neler hissedebileceğini biliyorum. Herşey çok yeni. Şu anda evde annenle birlikte olmayı isterdin herhalde.” Çocuk sustu ve bana baktı, sonra kalemini aldı ve bir elma daha çizdi. Diğer çocuklarla ilgilenmek üzere yanından ayrıldım. Bir süre sonra sırtımda bir el hissettim. Oydu. Resmini bitirmiş bana gösteriyordu. “Başka ne dersimiz var?” sorusunu içinden gelerek sordu ve yerine oturdu.”

Ne olmuştu? Öğrencisinin sıkıntısını sözlere dökerek, mutsuzluğuna anlayış göstererek, öğretmen, onu olumsuz duygularından kurtarmıştı. Çocuklarımızın duygularını kabul ederek, onlara düşünme ve çalışma özgürlüğü vermiş oluyoruz.

Çocuklar, beklentilerimize uygun davranmadıklarında, ilk tepkimiz, onların istediğimiz gibi davranmalarını sağlamak olur. Biz üstünde durdukça, onlar da olumsuz davranışlarını sürdürürler. Oysa, yargılamayan bir ses tonuyla, sorunu sözlere dökerek açıklarsak, çocuklar yanıt vermeye başlarlar. Aşağıdaki yorumların doğurabileceği farklı tepkileri düşünün:

Suçlayıcı / Emir veren:

- Çok sorumsuzsun. Hemen bul ödevini.
- Hayal kurmayı bırak. Sınav süresi doluyor.
- Kendini kontrol etmeyi öğrenmelisin. Kırk kere söyledim. Parmak kaldırmadan konuşmak yok!

Sorumu açıklayan:

- Ödevini kaybetmişsin.
- Sınavının yarısını bitir- nişsin. Öbür yarısını da tamamlayacaksın.
- Yanıtı duyuyorum, ama parmak kaldıran birini göremiyorum.

Suçlamak ve emir vermek direnci artırır. Sorunun açıklanması sonucunda, öğrenci çözümü kendisi üretir ve uygular.

Öğrencinin olumsuz davranışta bulunduğu an, ona, bazı şeyleri öğretmek açısından eşsiz bir andır. Önemli olan, kısa, öz ve aşağılamayan bir tepki vermektir.

İlkokul öğretmeni bir arkadaşımız, bu yöntemin olumlu etkilerini uygulamalarında gözlediğini belirterek, şunları anlattı:

“Çocuklara, kitaplarını bükükleri için kızmak yerine, onlara; ‘çocuklar, kitaplarınızı böyle bükerseniz sayfaları kopar’ dedim. Davut’u, boyanın kapağını açık bıraktı diye azarlamak yerine, ona; ‘Davut, boyanın kapağı açık kalırsa, boya kurur.’ demeyi seçtim. Arkadaşını cetvelle dürttüğü için Jale’yi müdüre göndermek yerine, ona; ‘Jale, cetveller çizgi çizmek ve ölçmek için kullanılır, insanları dürtmek için değil’ dedim. Her seferinde de, önceki ifadesiz yüzler yerine ‘haa, peki’ gibi, onların katılımını gösteren tepkiler aldım.”

4

SEÇENEK SUNMAK

Müfredat programı kapsamında, öğrencilere sunulabilecek seçenekler oldukça kısıtlıdır. Ancak, onlara yine de değişik öğrenme yöntemleri sunulabilir. Böylece hem daha iyi anlarlar, hem de kendi öğrenme süreçlerini denetleyebilirler.

Bir İngilizce öğretmeni, Cuma günü yapacağı kelime bilgisi sınavına nasıl hazırlanmak istediklerini öğrencilerine sorar: "Sekiz sözcükten sorumlusunuz. Sekizini de Pazartesi günü mü vereyim, yoksa her gün iki sözcük mü öğrenelim?"

Bir başka öğretmen şunları anlatıyor: "Bilge, yüksek sesle okuduğu zaman, bazı sözcüklerde takılıyor. O istese de istemese de sınıftaki arkadaşları ya onu uyarıyorlar ya da sözcüğü söylüyorlar. Bu durum, hem Bilge'yi üzüyor hem de beni rahatsız ediyor. Birkaç kere çocuklara karışmamalarını söyledim, ancak o zaman da ilgilerinin dağıldığını gözledim. Sonunda, bu sorunu Bilge'yle çözdük. Ona, yardım istediğinde parmak kaldırmasını söyledim. Şimdi diğer öğrenciler sabırla onu dinliyorlar ve ancak parmak kaldırdığında karışıyorlar."

5

TEK SÖZCÜKLE SÖYLEMEK

Zaman, enerji ve soluk kazanabilmek için, tek sözcükle söylemek yararlıdır.

"Berk, üç gündür okul çantasını unutuyorsun. Gevezelik yapmaktan sorumluluklarını düşünmeye vakit kalmıyor. Yakında kendini de untabaksın" yerine "Berk, çantan..." denebilir. Bu iki sözcükten yalnız öğretmen değil, Berk de yararlanaacaktır. "Çanta! Haa okul çantam, alayım". *Çocuk sorunu kendisi düşünecek ve kendi kararıyla doğru davranışta bulunacaktır.*

6

ÇOCUĞUN DOĞRU DAVRANIŞINI GÖRMEK, AYRINTILANDIRMAK, BİLGİLENDİRMEK

Öğrencilerimize doğru davranış edindirme amacıyla konuşurken, çoğunlukla, onların beğenmediğimiz yönlerini vurgulayarak söze başlarız.

"Mahmut hâlâ daha çarpım tablosunu bilmiyor."

"Lale'nin yazısı çok çirkin; ortaokul öğrencisine yakışmıyor."

Çocuklara, olumlu davranışta buldukları anda, davranışlarının olumlu yönünü göstermek, ancak öğretmenin bilinçli kararlılığıyla sağlanabilir. Bunu gerçekleştirebildiğimiz an, çocuğun gözümüzün önünde çiçek gibi açtığını, parladığını görürüz. Güzel yazı yazamayan bir öğrenciye "bu 't' harfi çok düzgün olmuş, hem yeterince uzun, hem de çizgisi doğru yerde" dediğimiz andan sonraki 't'lerin doğru yazılacağından emin olabiliriz.

Burada davranışı ayrıntılandırmak önemlidir. Dikkat ederseniz,

"Aferin ne güzel bir 't' demedik, gerçekten düzgünce 't' bulduk ve ayrıntılı bilgi verdik.

İlkokul üçüncü sınıf öğretmeni bir arkadaşımız şöyle bir olay aktardı: Sınıfındaki en yaramaz ve hareketli öğrencilerinden biri bir gün özellikle uslu durmuş, çaba göstermiş ve ders sonunda öğretmenin yanına gelerek "bugün nasıldım?" diye sormuş. Öğretmenin ilk için-

den gelen "harikaydın, aferin" demek olmuş. Ancak, birlikte yaptığımız çalışmalarını hatırlamış ve "Bugün sınıfımızı temiz tutmaya yardım ettin, yazılarını güzelce yazdın, tahtayı temizledin." demiş. Çocuğun yüzü aydınlanmış, "bugün iyiydim yani" diyerek kendi sorusunu kendisi yanıtlamış.

Çocuk, kendisini beğenebildiği ölçüde, ileri gitme gücünü bulacaktır. Bunu unutmamalıyız.

7 DUYGULARINIZI AÇIKLAMAK

Öğretmenlerin, öğrencilerin duygularına karşı saygılı olmalarını isterken, aynı zamanda kendi duygularına karşı da saygılı olmalarını istiyoruz. Bu, aslında o kadar da kolay bir iş değil. Bizlere, duygularımızı, özellikle de kızgınlığımızı bastırmamız öğretilmiş. İyi bir öğretmenin sonsuz bir sabıra sahip olması gerektiği düşüncesiyle adeta beynimiz yıkanmış. Sonuç olarak kızgınlığımızı ya bastırıyoruz, ya bilmezlikten geliyoruz, ya da kendimizi bir anda, bizi bile şaşırtan ani öfke patlamaları ve

saldırganlık dürtülerinin içinde buluyoruz. Oysa, çok daha doyurucu bir seçeneğimiz var: *Duygularımızı açıklamak!* Duygularımızı açıkladığımızda bir değil, birkaç hedefe birden ulaşmış oluyoruz. Önce, içtenlikle davranmış olmanın rahatlığını kendimize sunmuş oluyoruz. Aynı zamanda, öfkenin, kırıcı olmadan da ifade edilebileceğini öğrencilerimize öğretmiş oluyoruz. En önemlisi, öğrencilerimize bizi duyma olanağını vermiş oluyoruz. Aşağıdaki değişik tepkileri inceleyelim:

<p>Saldırgan tavır: "Çok kabasın, hep söz ke-siyorsun."</p>	<p>Açıklayıcı tavır: "Bir söze başlayıp da bitirememek beni çok kızdırıyor."</p>
<p>Saldırgan tavır: "Ne oluyor bu sınıfa? Defterlerinizi açmanız saatler alıyor! Zamanın yarısını dalga geçmekle geçirirseniz nasıl öğrenirsiniz?"</p>	<p>Açıklayıcı tavır: "Derse başlamamız gecikince çok rahatsız oluyorum. Sınıfa girdiğimde, defterlerinizi hazır görmek istiyorum."</p>
<p>Saldırgan tavır: "Çocuklar! Ne kadar acı-masızsınız! Arkadaşınız keke-ledi diye nasıl alay edersiniz?"</p>	<p>Açıklayıcı tavır: "İnsanlarla alay edilmesi beni çok rahatsız eder. Hepimiz birbirimize saygılı olmalıyız."</p>

Öğrenciler suçlandıklarında, işbirliği yapma isteklerini yitirirler. Öğretmen, hedef göstermeden, kendi duygularını açıkladığında, onu dinlerler ve beklentilerimize uygun tepki gösterme olasılıkları artar.

Yazılı, tek bir sözcükle ifade edilen bilgiler, çoğu kez uzun konuşmalardan daha etkili olur. Bir sosyal bilgiler öğretmeni arkadaşımız, bize, sınıfında sorduğu her soruya, diğerlerinin düşünmesini beklemeden, bağırarak yanıt veren bir öğrencisinden söz etti. "Ben sana sormadan yanıt verme" uyarıları sayısız kez yinelenmiş ve hiç bir sonuç alınamamıştı. Bir gün, öğretmen, öğrencinin yanına yaklaştı ve gülümseyerek sırasının üstüne katlanmış bir kağıt koydu. Öğrenci kağıdı açıp, okuyunca gülümsedi ve o dersin sonuna kadar izin istemeden konuşmadı! Kağıtta şunlar yazılı idi:

"Yanıtlamak istediğinde soruları,
Ortadan bağırma,
Kaldır parmağını."

Bir fen öğretmeni, derse düzenli olarak ödevini yapmadan gelen ve her seferinde uzun mazeretler anlatan bir öğrencisiyle nasıl başa çıkacağını bilemiyordu. Sonunda, öğrencinin evine şöyle bir mektup postaladı:

Sevgili Emre,
15, 16 ve 21 Nisan tarihli ödevlerini hâlâ bekliyorum. Bunları bana ne zaman verebileceğini lütfen söyle. Yanıtını bekliyorum.

Sevgiler,
B.N.

Emre, o hafta içinde eksik ödevlerini tamamladı, teslim etti. Ayrıca, uyarı yazısını, annesine değil de, kendisine yazdığı için, öğretmene teşekkür etti.

İlkokul öğretmeni bir arkadaşımız, bize, günlük koşuşturma içerisinde, öğrencilerinin özel sorunlarıyla ilgilenemediğinden yakındı. Bir kız öğrencisi, ona, köpeğinin öldüğünü söylemiş, o da çocukla fazla ilgilenememişti. Daha sonra evde, öğrencisine üzüntüsünü anlatan ve başsağlığı dileyen bir mektup yazmıştı. Öğrencisi çok mutlu olmuş, diğerleri ise şaşırmışlardı. Bu olaydan sonra sınıfta bir posta köşesi kurmaya karar verdiler. Böylece birbirleriyle ve öğretmenleriyle haberleşeceklerdi. Sonuç olarak, hem tüm öğrencilerin yazılı anlatımı gelişti, hem de herkes daha mutlu oldu.

Sınıf içinde yaşanan bazı sorunlar, tek bir sözcükle ya da yazılı notlarla çözülemeyecek kadar karmaşık ya da üzücü olabilir. Böyle durumlarda daha ayrıntılı beceriler gerekecektir. *Sorun Çözme* yöntemi, her bireyin gereksinmelerini gözönüne alan ve adım adım izlenmesi gereken bir süreçtir. Aslında, tüm bir sınıfla ya da tek bir öğrenci ile sorun çözmek demek, çocukların duygularını duymak, kendi duygularımızı anlatmak ve sonuçta, birlikte, ortak çözümlere varabilmektir.

Bir ilkokulda görevli, özel eğitim öğretmeni bir arkadaşımız, bizim yöntemlerimize pek güvenmiyordu. "Sizin yönteminiz orta sınıf ailelerden gelen çocuklar için son derece geçerli olabilir, ancak benim öğrenci kitlem çok farklı; çoğu bedensel ve ruhsal açıdan örselenmiş çocuklar. Okula patlamaya hazır bombalar gibi geliyorlar. Kavga çıkmayan tek bir dersim olmuyor. Birbirlerine küfür ediyorlar, tekme atıyorlar ve dersim gidiyor. Herhangi bir sonuç alabilmem için sınıf içinde polislik yapmak zorundayım."

Bu öğretmen, kuşklarına karşın, sonuçları merak ettiği için, bizim önerdiğimiz '*Sorun Çözme*' yöntemini uygulamaya karar verdi. Aşağıda, bize gönderdiği rapordan parçalar sunuyoruz:

"*Sorun Çözme* yönteminin ilk aşaması, öğrencilerin konuyla ilgili duygularını öğrenmek olduğuna göre, onlara önce kavga etmenin yararlarını sordum. Şöyle bir liste oluşturduk:

Kavga Etmenin Yararları:

1- Öç alabilmek, 2- Birinin başını derde sokmak, 3- Birinin seni kovalamasını sağlamak, 4- Küfür edebilmek, 5- Başkalarının seni rahat bırakmasını sağlamak, 6- Canının istediğini yapmış olmak, 7- Kavgayı ilk başlatan olabilmek, 8- Dersin sıkıcılığından kurtulmak, 9- Birisini kızdırabilmek, 10- Kavga

etmek ve itişmek çok zevkli.

Öğrencilerim bu listeyi bir coşkuyla geliştirdiler. 'Peki kavga etmenin zararları nedir?' diye sorunca, sessizleştiler. Daha sonra şöyle bir liste geliştirdiler:

Kavga Etmenin Zararları:

1- Kavga ettiğimiz kişi arkadaşımız ise, sonradan üzülürüz. 2- Ailemizle, öğretmenle ya da müdürle başımız derde girebilir. 3- Öğretmen kızar. (Bu, öğretmenin önerisi.). 4- Birisinin canı acıyabilir. 5- Ceza alabiliriz. 6- Kavga, öğrenmeyi engeller (Öğretmenin önerisi). 7- Kavga büyüyebilir. 8- Kendi canımız acıyabilir.

Daha sonra, çözümler üzerinde konuşmaya başladık. Doğrusu onların (öğrencilerin) önerdiği her çözümü yazmak istemezdim; ancak, öğrencilerin her önerisinin değerlendirme yapmadan ve kısıtlamadan yazılması gerektiğini düşündüm

İlk Öneriler:

1- Sinirlenen dışarı çıkabilir. 2- Kavgayı çıkarana vurulabilir. 3- Kavgayı çıkaran, sınıftan dışarı çıkar. 4- Sinirlenince, sınıfta bulduğumuz bir hamur topunu yumruklayabiliriz. 5- Sinirlenen, bir cimnastik aleti ile çalışabilir. 6- Sinirlenen, sınıfta bulunacak bir sopayı kırabilir. 7- Kavga çıkaranın annesini okula çağırabiliriz. 8- Kavga edenler, beden salonuna gönderilirler ve kavgalarına orada devam edebilirler. 9- Kavga edenleri öğretmene şikâyet edebiliriz. 10- Kavga edenler müdüre gönderilirler. 11- Kavga edenlerin sınıf içinde yerlerini değiştirebiliriz. 12- Rahat durmaları için uyarabiliriz. 13- Kavga eden, bir sözcüğü 100 kez yazar. 14- Kavga edenlere yerleri yalatırız. 15- Kavga edene herkes bir kez vurur. 16- Kurallara uyana armağan veririz. 17- Kavga edene kötü birşeyler yazarız. 18- Kavga edeni utandırmak için ona, tersine güzel bir söz söyleriz.

Bu on sekiz maddeyi yazdıktan sonra, ben bazıları üzerinde yorum yaptım. Örneğin, kavganın sürmesine izin vermeyeceğimi, çünkü birbirlerinin canını acıtmalarına göz yumamayacağımı söyledim. Ayrıca, yerleri yalatmanın, sağlığa aykırı olduğunu düşündüğümü belirttim. Sonuç olarak, çocuklara, kalan önerilerden, anlamlı bulduklarını defterlerine yazmalarını söyledim; bu önerim hoşlarına gitti. Dersin sonunda, tahtaya, hepimizin kabul edebileceği önerileri yazdık.

Ortak Öneriler:

1- Küfür etmek yok. 2- Hakaret etmek yok. 3- Gerçekten rahatsız edilmedikçe şikâyet etmek yok. 4- Herhangi bir şeye ya da insana vurma yok, birşey fırlatmak yok. 5- Kendi çözümümüzü kendimiz bulalım.

O günün şöyle sonuçları oldu:

1- Bir öğrenci iki kez hamur topunu yumrukladı.

2- Bir kere Erkan, bir arkadaşı için "hamur topunu verin de yumruklasın" önerisinde bulundu.

3- Öğrencilerden biri hakaret ettiği sınıftan "1. kural, 2. kural" sesleri yükseldi. "Öğretmenim, kuralları okuyun" dediği de oluyor, o zaman, kurala uymayan öğrenci kuralı okuyor.

4- Bu arada çöp kutusuna bile

hakaret etmeme kararı aldılar. (Bir kere Erkan çöp kutusuna küfür etti. Zeki kendisine küfür ettiğini sandı ve kavga çıktı; bu kararı bu olay üzerine aldılar.)"

Bu öğretmenin deneyimi bizi çok etkiledi. Bu çocuklara rahatça 'uyumsuz' ya da 'umutsuz' denilebilirdi. Oysa, öğretmenleri onlara inanma ve güvenme yürekliliğini gösterdi. Böylece onlar da kendilerine inanabildiler, güvenebildiler ve kendi davranışlarının sorumluluğunu üstlendiler.

Bu öğretmenin yazdığı mektubun son satırları hem bizim hem de kendisinin görüşlerini çok güzel özetliyor:

"Bu yaklaşımı, yaşama geçirmenin bana çok kolay geldiğini söylemek isterdim. Oysa hiç de öyle olmadı. Düşünmek, çabalamak, denemek, inanmak ve güvenmek gerekiyor. Bu arada şunu öğrendim: Eğer çocukların birbirlerine karşı düşünceli davranmalarını istiyorsam, önce kendim, onlara karşı düşünceli davranmamı sağlayacak yöntemler öğrenmeliyim. Öyle görüyor ki, çocuklar, ancak kendilerini iyi hissettikleri bir ortamda iyi düşünebiliyorlar ve iyi davranabiliyorlar."

American Educator, 1987, s.37-41'den çeviren:

Süheyla BİLGİN

(Bilkent Üniversitesi, Öğretim Görevlisi.)

Kekemelik

Neala S. SCHWARTZBERG

Birçok çocuk kelimeleri tekrarlar, fakat gerçek bir kekeme, kelimeleri söylerken gözle görünür biçimde mücadele verir.

Okul Öncesi dönemde, çocuk için dil gelişimi, yeni ve hızla yaşanan bir süreçtir.

Kekemelik geçici bir dönem midir, yoksa belli bir tedavi gerektirir mi?

Nergis, üzgün bir ifadeyle, henüz bebek olan kız kardeşine baktı. Annesine şöyle dedi: "Oyuncağımı tutamıyor. Onu onu düşü-düşü-re-bilir ve kıra-kıra-bi-lir, bilir."

Burak, bir hayli zorlanarak, babasına bir soru sordu: "Daaavutlara giiiideeebilir miyim?" Babasının, bir saat içinde, yemek için geri dönmesini söylemesi üzerine "Sadece bir saat mi? Buu bu yete-yeterince uzuuun değil" diye hayıflandı.

Yukarıda verilen örneklerde, Nergis ve Burak'ın konuşmaları rahat ve akıcı değildir. Verecekleri mesaj için bayağı gayret sarfediyorlar. Fakat, bir konuşmanın akıcı olmaması, o konuşmanın anormal olduğunun göstergesi değildir. Çevremizdeki kişilerin konuşmalarına dikkat ettiğimizde, konuşmalarının arasında 'uu', 'eee' vb bölücü sesleri, hatta tekrarlanan cümle veya kelimeleri farkedebiliriz. Bu biçimdeki konuşmalar da akıcılığı bozar. O halde, konuşmada normal ve anormal olan özellikler nelerdir?

2-6 yaşları arasındaki çocukların konuşmaları, genellikle akıcı değildir. Çünkü, bu dönemde, çocuk için dil gelişimi, yeni ve hızla yaşanan bir süreçtir. Çocuk, kelimeleri kullanarak kendini ifade etmeyi, karmaşık cümleler kurmayı ve yeni kelimelerle kelime hazinesini zenginleştirmeyi, bu dönemde öğren-

mektedir. Amerika'da, 40 yılı aşkın bir süredir, konuşma problemleri ile ilgili çalışan bir merkezin tahminlerine göre, çocukların % 25'i anadillerini öğrenirken, belli bir kekemelik devresi geçirirler. Pek çok dilbilimciye göre, normal bir kişinin akıcı olmayan konuşması, kekeme bir kişinin akıcı olmayan konuşmasından farklıdır. Verilen örnekler incelendiğinde (Nergis ve Burak'ın konuşmaları), Nergis'in konuşması, akıcı olmayan ama normal bir çocuk konuşmasıdır. Çünkü, bütün kelime veya cümlecik tekrarlanmaktadır. Burak'ın konuşmasının akıcı olmaması ise anormaldir. Çünkü, bu biçimdeki konuşmada, kelimenin bir kısmı tekrarlanabilir veya kelimenin ilk harfi çoğunlukla yüksek bir tonla uzatılır ve aynı zamanda bir tutulma olabilir ki, bu anda, çocuk kelimeleri söyleyemez.

Kekemelik Nasıl Gelişir?

Ana-babalar için kekeleyen bir çocuğa ne zaman yardım edileceğini kestirebilmek, gerçekten zordur. Ana-babalar, çocuklarının kendi kendilerine düzelebileceği görüşü ile, bu sorunu görmemezlikten gelebilirler. Bazen de problem açığa çıkartılırsa, çocuklarının bilinçlenip, daha çok kekeleyesinden korkabilirler. Çünkü, çocuk, bir dakika içinde akıcı konuşmadan kesik kesik konuşmaya geçip ve tekrar düzenli konuşabileceği için, ana-baba,

Pek çok dilbilimciye göre, normal bir kişinin akıcı olmayan konuşması, kekeme bir kişinin akıcı olmayan konuşmasından farklıdır

problemin önemini tahmin etmekte zorlanabilir. Kekeleyen çocuklar da şarkı söyleyebilir, kendileri hakkında gayet güzel konuşabilirler. Hatta, bir grup içinde bir defa bile tekmeden konuşabilirler.

Kekemeliğin yavaş yavaş gelişme özelliği, ailelerin işini zorlaştırmaktadır. Dr. A. Padwall'e göre, çocukların çok azında, ileri derecede kekemelik görülmektedir. Çocuğun kendi problemini anladığı, kekemeliğin ilerki safhasında çözüm daha zordur. Bu biçimdeki kekemelik şöyle açıklanabilir: Çocuğun ses telleri ve boğazı kasılmaya başlar. Boğazında bir yumru oluşur ve bu da çocuğun kekeleymesine yol açar. Kendisini bu durumdan kurtarmak isteyen çocuk, ayaklarını vurmaya, yüzünü buruşturmaya başlar. Çocuğun, kekeleyememek için, başlangıçta yaptığı bu hareketler, daha sonra kekemelikle bağlantılı, alışkanlıklar haline dönüşür.

Boğazda meydana gelen spazm, konuşmayı engeller ve çocuğun belirgin biçimde zorlanmasına neden olur. Çocuğun konuşmak için gösterdiği bu çaba, ağız ve çene çevresindeki kasların titremesinden belli olur. Bazen, ileri derecede güçlük çeken çocuklar, konuşmalarında oluşan bu kesintileri önlemek için, kendilerine vururlar.

Kekemeliğin Nedenleri

Eskiden, çocuklarda görülen bu biçimdeki gerilim ve çabalama halleri, psikolojik problemlerin bir göstergesi olarak değerlendirilirdi. Kekeleyen çocuğun, devamlı bir endişe içinde olduğu ve kişilik probleminin bulunduğu düşünülürdü. Kabahat, ailelerde bulunurdu. Birçok terapistin bu konudaki görüşü şöyledir: Ana-babalar, çocuklarının konuşmalarını bölebilirler, onların telâffuzlarını düzeltebilirler veya anlayacaklarından daha ağır, hızlı ve ağdalı konuşabilirler. Ana-babaların bu biçimdeki davranışları, çocuklarının kekemeliğini artırır. Ama, kekemeliğin nedeni ana-babalar değildir.

Kekemeliğin gerçek nedeni tartışmaya açıktır. Erkek çocuklarda, bilinmeyen bir nedenle, kız çocuklarından dört kat daha fazla oranda kekemelik görülmektedir. Stanford Üniversitesi'nden Prof.J.Eisenson, çoğu çocuktaki kekemeliği, beynin sinirsel yapısına bağlı görmektedir. Sistemin nasıl işlediği tam olarak bilinmemekle beraber, Eisenson, çocukların düşüncelerini toparlayıp, kelimelerle ifade etmek istedikleri zaman, beyinlerinin normal biçimde çalışmadığını iddia etmektedir.

Erkek çocuklarda, bilinmeyen bir nedenle, kız çocuklarından dört kat daha fazla oranda kekemelik görülmektedir.

Başka bir görüşe göre, konuşma, çok karmaşık bir uğraştır. Akıcı bir konuşma için kasların birbirleriyle uyum içinde hareket etmesi gerekir. Ama bazen bu kasların uyumlu hareket etmesi ve denetlenmesi mümkün olmaz ve boğazda kasılma olabilir. Uzmanlar, kekemeliğin niçin ve nasıl olduğunu tam olarak açıklayamamaktadırlar. Ancak, kekemeliğin, çocuğun yaşamındaki olaylarla bağlantılı olduğunu iddia etmektedirler. Bu görüş nedeni ile bir çocukta kekemeliğin sebepleri araştırılırken, geriye doğru gidilir ve kesik kesik konuşmalar başladığında, çocukta ve ailede olan değişiklikler irdelenir.

Bir konuşma uzmanı olan Plotkin'e göre, bir kardeş doğması, ani bir ölüm veya ana-babanın boşanması gibi durumlar, çocukların akıcı konuşmalarına engeldir. Eğer, bir çocuk, birdenbire kekelemeye başlamışsa, ilk önce onun hayatında nelerin değiştiği ele alınmalıdır. Böylece, o olayla ilgili bir terapi uygulanabilir ve kekemeliğin iyileştirilmesine çalışılabilir.

Bazı durumlarda, kekemeliğe neden olan olay, hemen teşhis edilmeyebilir. Konuşma kaslarının yarattığı zorluklar, beynin konuşmayı düzenleme evrelerindeki bozukluklar veya kalıtsal sorunlar, kekemeliğe sebep olabilir. Fakat, Riley'e göre, kekemeliğin nedenleri üzerine yapılan spekülasyonlardan daha önemlisi, bu sayılan faktörlerin, kekemeliğin gelişmesindeki etkileri ve bunları kontrol etme yöntemlerini bilmektir. Riley, ana-babaların yavaş yavaş konuşarak, gerektiğinde durup, çocuklarının kendi fikirlerini söylemelerini sağlayarak, hem uygulanan terapinin bir parçası olabileceklerini, hem de çocuklarına akıcı konuşmaları için yardım edebileceklerini belirtmektedir. Yine, eğer ana-babalar, çocuklarının konuşmalarını düzeltmeden, nasıl söylediklerinden çok, ne söylediklerine önem vererek dinlerse, akıcı konuşmayı desteklemiş olurlar.

**Eğer,
bir çocuk,
birdenbire
kekelemeye
başlamışsa,
ilk önce onun
hayatında
nelerin
değiştiği
ele
alınmalıdır.**

KONUŞMA BOZUKLUĞUNU GÖSTEREN BELİRTİLER

Aşağıda sıralanan işaretler ana-babaların gözlemleyebileceği belirtilerdir. Bu belirtiler, çocuğun bir konuşma uzmanına götürülmesi gerektiği konusunda ana-babalar için uyarıcı olabilir.

İlk üç belirtiler, konuşma güçlüğü çeken çocuklara aittir.

Son beş belirtiler ise, daha ciddi boyutta olan ve artık konuşma problemlerine tepki veren çocuklara aittir.

Bu belirtiler şunlardır:

1. Kelimenin ilk hecesini iki kere tekrar etmek. Örnek; Çocuk elma ister-ken. "el-el-ma" diye seslenir.

2. "y" sesini, sesli harf yerine kullanmak. Örnek; Çocuk, bir heceyi, "y" kullanarak tekrarlar; "key-key-keçi"

3. İlk sesi uzatmak. İlk ses tekrarlanmaz, fakat uzatılır. Örnek; Çocuk elma isterken "eeeelma" diyerek ister.

4. Ağız ve çene kaslarının titremesi. Titreme, çocuk konuşmanın diğer bölümüne geçmeye çalışırken, bir önceki kelimenin sonunda, hâlâ aynı yerde, ağız açık takılıp, kaldığı için olur.

5. Seste yükselme ve bağırma. Bu durumda, sadece kelimenin başın-daki ses değil, tüm konuşmada arada bir yüksek sesle söyleyiş görülür. Adeta müzik notası okunur gibi, giderek artan bir tonlama vardır.

6. Zorlanış ve çabalama. Çocuk, konuşma güçlüğüne yenebilmek için, gözlerini yuvalarında döndürme, kırpma, kafa sallama ve alışılmamış bazı hareketler yapar.

7. Bir kelime söylemekten kaçınması ve mutsuz olması. Hatta konuşmaktan kaçmak.

8. Önceki konuşmalarda sorun yaratan kelimeleri kullanmaktan kaçmak. Çoğunlukla, konuşma sırasında bu tür kelimelere geldiğinde, durup yerine koyabileceği, başka bir kelime düşünmek.

Tedavi Ne Zaman Gereklidir?

Uzmanlar, kekemeliğin, mümkün olduğu kadar erken yaşlarda tedavi edilmesini uygun görmekteler. Eisenson'a göre, tedavi, çocuk 3 yaşına gelmeden yapılmalıdır. Okul-öncesi yıllarda kekemeliği tedavi etmek daha kolay olmaktadır. Çünkü, zaman geçtikçe, konuşmadaki akıcı olmayan unsurlara yenileri eklenebilecek ve daha zor katmanlar oluşacaktır. Bununla birlikte, çeşitli yaş gruplarındaki pek çok kişi, konuşmaları ile ilgili olarak tedavi görmüşlerdir. Yazımızın başında verilen Burak'ın durumu bunlardan biridir.

Burak, 8 yaşındaydı. Kekelemeye ilkökul birinci sınıfta iken başlamıştı. Okumayı öğrenme konusunda, arkadaşlarıyla yarışma halindeydi. Bundan ötürü, üzerinde büyük bir baskı varken, kekelemeye başlamıştı. Fakat, Burak zaman zaman kekelese de, problem çok büyük değildi. Çünkü, ne fiziksel zorlama belirtisi gösteriyor, ne de konuşması kesiliyordu. Yalnızca heceleri tekrar ediyordu.

Burak'ın konuşma yeteneği üzerine geniş kapsamlı bir değerlendirme yapıldı. Ailesiyle yapılan mülakatların da sonunda, konuşma uzmanı, Burak'ın konuşmasını daha akıcı hale getirecek bir plân yaptı.

Terapiye, kekelediği zaman neler yaptığını Burak'ın anlaması sağlanarak başlandı. Ayrıca, kekelediği zamanki konuşmasıyla, akıcı konuşması arasındaki fark ve Burak'ın duyguları ele alındı. Uygulanan testlerdeki basit soruları rahatça yanıtladığı ve bunlar hakkında, zorlanmadan yorum yapabildiği görüldü. Bu yeteneği gözönüne alınarak, Burak'a daha kolay ve akıcı biçimde konuşma yolları gösterildi. Konuşmasını basite indirgerse, kekemelikten kurtulabileceği anlatıldı. Burak öğrendiği bu yeni teknik ile zorlandığı, öykü anlatmak gibi, daha karmaşık durumlara yavaş yavaş

uyum sağladı. Eğer gerekseydi, Burak'a, nefesini kullanma teknikleri öğretilecek ve konuşmasıyla nefesi arasındaki bağlantıyı, daha rahat sağlayabilmesi için eğitilecekti.

Beş yaşındaki Suna'nın kekemelik problemi daha karmaşıktı. Konuşma uzmanına, bir dizi resmi anlatmaya çalışırken Suna'nın durumu şöyleydi: "Köpek dooosdoğru gider-gider" derken, Suna gözlerini kısmakta ve çenesini germekteydi. "Dooosdoğru. Oooo" derken yine durakladı ve kelimeyi söyleyemedi. Çünkü, sesi kesilip, boğazında yumru oldu. "Şeeeker" dedi ve gözlerini yuvalarında döndürdü, "kavanozdan alır" derken sesi birden yükseldi.

Suna, daha ciddi bir konuşma problemi göstermekteydi. Sadece kelimeleri veya parçalarını tekrarlamakla kalmıyordu. Sesleri uzatıp, gözlerini kırıp, döndürme gibi yüz ifadeleri yapıyordu. Boğazına takılan yumrudan kurtulmanın, ne kadar zor olduğunu belirtmek için yüzünü buruşturuyordu. Bazen, çabasını el ve kol hareketleriyle de belirtiyordu. Fakat Suna'nın problemi daha da kötü olabilir ve konuşmasını kesen biçimde bir engel-yumruyla karşılaşabilirdi. Burada açıklanmaya çalışılan biçimdeki kekemeliğin tedavisi için seçilen yöntemler şunlardır:

● Konuşma kaslarının denetlenmesi ve geliştirilmesi: Bunun için, anlamsız hecelerle dudaklarını, dilini ve çenesini daha iyi kullanma çalışmaları yaptırılır.

● Akıcı biçimde konuşmanın geliştirilmesi.

● Ana-babanın tedavi programına alınması: Suna'nın ailesine 'iyi konuşma' eğitimi verilerek, evde iyi bir konuşma örneği ve ortamı sağlanır.

Düzenli tedavi ve eğitim sonunda, Suna da konuşmada kolaylık sağlayan yolları öğrenir. Böylece, zor ve yüksek frekanslı sesleri

Ana-babaların bazı davranışları, çocuklarının kekemeliğini artırır ama, kekemeliğin nedeni, ana-babalar değildir.

Eğer ana-babalar, çocuklarının konuşmalarını düzeltmeden, nasıl söylediklerinden çok ne söylediklerine önem vererek dinlerlerse, akıcı konuşmayı desteklemiş olurlar.

**Çocuklar,
tedavi
sayesinde
mükemmel
bir iyileşme
göstermekte
ve kekemeliği
yenmektedirler**

söyleyeceğine, heceleri kolayca birbirine bağlayarak konuşmayı öğrenir.

Çocukların Kendileriyle Olan Problemleri

Konuşma problemi olan herkes, tedavi görmediği için, konuşmadaki güçlükler başka sorunlara neden olabilir. Seneler boyunca kekeleyen bir çocuk, kendisini 'kekeme' olarak damgaladığı için, yine kendisini zavallı biri olarak görür. Artık kekemelik onun kendisidir, onun adıdır. Öte yandan, konuşma biçiminden ötürü, başka kişilerin tepki göstereceğini düşünüp, çok kaygılanır.

Bazen, daha büyük yaştaki çocuklar, kekemeliklerini gizleyici yollar bulurlar. Konuşmaları akıcıdır. Bu akıcılığı elde etmek için, daha önceden gözlemleyip, söyleyemediklerini anladıkları kelimeleri, telâffuz etmekten kaçınırlar. Elde ettikleri bu akıcılığa rağmen, hem kendileri hem de konuşma uzmanları, yine de kekemelik problemi olduğunu bilirler.

Çocukların, kekemelik problemlerinden, kendi kendilerine kurtulup, kurtulamayacakları hâlâ tartışma konusudur. Uzmanlardan bazıları, çocuğun, kendi kendine bu problemini yenebileceğini savunmakta, bazıları da aynı kararlılıkla bunun mümkün olamayacağını belirtmektedirler. Benzeri tartışmalara rağmen, çocuklar, tedavi sayesinde mükemmel bir iyileşme göstermekte ve kekemeliği yenmektedirler. Küçük bir azınlık, ağır derecede sorunu olmaya devam etse de, büyük bir grup, akıcı ve rahat konuşmayı başarabilmektedir.

Parents, June 1991,
s.155-158'den çeviren
Buket ÇAMLIGÜNEY

KONUŞMA BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUĞUNUZA NASIL YARDIM EDEBİLİRSİNİZ?

- ✓ Çocuğunuzun ne söylediğine kulak verin, nasıl söylediğine değil.
- ✓ Çocuğunuzun konuşmasını bölmeden dinleyin.
- ✓ Çocuğunuz konuşurken, onunla göz göze gelin.
- ✓ Çocuğunuz konuşurken, konuşmasını tamamlamayın. Onun düşüncelerini çocuğunuzdan önce tekrarlamayın. Çocuğunuzun, düşüncelerini kendi kelimeleriyle ifade etmesine izin verin.
- ✓ Çocuğunuzun sorularına yavaşça ve sakin biçimde, onun kullandığı bazı kelimeleri de kullanarak cevap verin.
- ✓ Çocuğunuza cevap vermeden önce bir, iki saniye bekleyin. Bu, konuşmanın akışını yavaşlatacak, çocuğunuzun ve sizi sakinleştirecektir.
- ✓ Her gün, en az 5 dakikanızı, sakin ve yavaş biçimde çocuğunuzla konuşmaya ayırın.
- ✓ Çocuğunuza, onunla birlikteken ne kadar mutlu olduğunuzu, onunla eğlendiğinizi gösterecek yollar bulun. Onu ne kadar çok sevdiğinizi, ona ne kadar değer verdiğinizi gösterin.

**Çocuğunuzun
sorularına
yavaşça ve
sakin biçimde,
onun kullandığı bazı
kelimeleri de kullanarak
cevap verin.**

Günümüzde Okula Düşen Görev

Dr. F. Vildan EGELİOĞLU

(GÜ. Mesleki Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri ve
Eğitim Teknolojisi Bölümü Öğretim Görevlisi)

Uygarlaştıkça, kalkınma gerçekleştikçe, etkili bir yaşam sürdürmek için bireyin öğrenmesi gereken davranış sayısı, buna koşut olarak artmaktadır.

2000'li yıllara yaklaşılacak günlerde, ülkeye kalkınmamız gerektiğine göre, insanımızın davranışlarını değiştirmek zorundayız. Bunun için de, eğitimden yararlanmamız gerekir.

Günümüz toplumlarında yaşayan bireylerin öğrenmesi gereken davranış sayısı, dünyanın toplumlarında yaşamış olanların öğrenmesi gereken davranış sayısından daha çoktur. Uygarlaştıkça, kalkınma gerçekleştikçe, etkili bir yaşam sürdürmek için bireyin öğrenmesi gereken davranış sayısı, buna koşut olarak artmaktadır.

Uygarlık düzeyi arttıkça, sayıları artmakta olan bu yeni davranışların, bireylere, yetkin kişilerce, plânlı çalışmalarla kazandırılması gerekir. Bireylere istendik davranışlar kazandırma görevi, bu nedenle, toplumsal bir kurum olan, eğitimin birimi okula verilmiştir.

Okulun, sözkonusu görevini yerine getirebilmesi için, gerçekleştirilmesi ile yükümlü olduğu davranışların, kimlere; hangi sıra ile, ne zaman ve nasıl öğretileceğini gösteren, işlerliği kanıtlanmış bir çalışma düzeni, -öğretim programı- ile işletilmesi gerekir.

Bir durumda sağlanan öğretim hizmetinin, nitelikli olması demek ise, bu hizmetin, öğrencilerin, öğretme-öğrenme sürecinde neleri, niçin ve nasıl yapacaklarını bildirme; öğrencileri öğretme-öğrenme sürecindeki etkileşimlere katılmaya özendirme; öğrencilerin beklenene yakın davranışlarını pekiştirme ve beklenen davranışlardan uzaklaşmaları düzeltme ile ilgili tüm gereksinmelerini, tam olarak karşılayabilen bir hizmet olması demektir. Öğretim hizmetinin niteliği, ne denli artırılırsa, okulun öğretmedeki verimi de o denli artacak; başarılı olacaktır.

Uygarlık düzeyi arttıkça, sayıları artan yeni davranışların, bireylere, yetkin kişilerce, plânlı çalışmalarla kazandırılması gerekir.

'Okulda öğrenme modelini'nin beş ana ögesi; zaman, öğrenme yeteneği, sebat, fırsat ve öğretimin niteliğidir.

Bir durumda uygulanmakta olan öğretim programının nitelikli, öğretim hizmetinin de etkili olmasına ek olarak, öğretimden geçecek öğrenci niteliklerinin de, gerçekleşmesi beklenen öğrenmeler için elverişli olması gerekir. Okullardaki derslerin özel hedefleri arasında yer alan devimsel beceri, bilişsel yeterlik ya da duyuşsal özellikler gibi insan niteliklerinin öge ya da tanımlayıcı (kritik) davranışlarının öğrenilmesinde, öğrencilerin bu öğrenmeler için hazırlıklı olmalarının yeri ve önemi büyüktür.

Günümüzde artık, yukarıda sıralanan etkenler göz önünde tutularak, eskisinden daha etkili ve verimli öğretme-öğrenme yolları bulunabilmektedir.

Bloom ve diğerlerinin, "tam öğrenme" ve benzeri çalışmaları, buna örnek olarak gösterilebilir. Bloom'un tam öğrenme yaklaşımı, 1963'te John Carroll'ın, okul ortamında, en azından kuramsal olarak öğrenme sürecini etkileyen değişkenleri için geliştirdiği, "okulda öğrenme" modelini hareket noktası olarak almıştır.

Okullardaki öğretme-öğrenci sürecinde, başlıca kaynağın ders kitabı olması, okuduğunu anlama düzeyini öne çıkarmaktır.

Okulda öğrenme modeli, beş ana öğeden oluşmaktadır. Bunlardan ilk üçü, giriş davranışlarına ilişkindir. Bunlar, zaman, öğrenme yeteneği ve sebatır. Son ikisi ise, öğretme sürecine ilişkindir. Bunlar da fırsat ve öğretimin niteliğinden oluşmaktadır.

"Tam öğrenme" modeli, belli koşullarla, tüm öğrencilerin, okulların hedeflediği öğrenme düzeyine çıkabileceği görüşü üzerine temel

lendirilmiştir. Ayrıca, belli bir dönemde gerçekleştirilen öğrenmeler, daha sonraki dönemlerde öğrenilecekler hazırlayıcı etkilerde bulunmaktadır. Öğrenilecek üniteler arasında, belli aşamalı ilişkileri ve yatay ilişkiler vardır. Özetle, iyi planlama yapılarak, öğrencilerin gereksinmelerine duydukları zaman verilirse sürecin başından bu şekilde başlamak koşuluyla, okulda öğretilmek istenenleri hemen hemen tüm öğrenciler öğrenebilirler.

Bloom yaptığı çalışmalarda, yeteneğin, değişmesi güç bir özellik olduğundan, değişmeye daha elverişli, başka özellikler üzerinde durmaktadır. Bloom, bir genel giriş özelliği olarak, okuduğunu anlama gücü ile öğrenme ünitesine özel giriş özellikleri olarak, bilişsel giriş davranışları üzerinde durur.

Okullardaki öğretme-öğrenci sürecinde, başlıca kaynağın ders kitabı olması, okuduğunu anlama düzeyini öne çıkarmaktadır. Büyük ölçüde, okumaya dayalı öğrenmelerde, okuduğunu anlama, sonucu belirleyen bir etmen haline gelebilmektedir.

Özçelik tarafından 1979'da Türkçe'ye çevrilen Bloom'un "Human Characteristics and School Learning" (İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme) adlı yapıtta verilen "Okuduğunu Anlama Gücü ile Çeşitli Derslerdeki Başarı Arasındaki İlişki"ler incelendiğinde, okumanın, okuldaki öğretme-öğrenme süreçlerinde temel öğelerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Okumanın, öğretme-öğrenme süreçlerindeki yeri ve önemi, yaş ve olgunlukla birlikte artmakta; üst öğrenim düzeylerinde, okuma, başlıca öğrenme aracı haline geldiğinden, okuduğunu anlama gücünün önemi de iyice vurgulanmaktadır. Böylece, okullardaki öğrenmelerde okuduğunu anlama gücü, öğrenmeleri tayin edici, kolaylaştırıcı, güçlü bir etken haline gelmektedir.

Üst öğrenim düzeylerinde, okuma, başlıca öğrenme aracı haline geldiğinden, okuduğunu anlama gücünün önemi de iyice vurgulanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bloom, Benjamin S.
1953, "Thought Processes in Lectures and Discussions". *Journal of General Education*. 7: 160-169 (Ed.)
- 1956, *Taxonomy of Educational Objectives Handbook I. Cognitive Domain*. New York: McKay Company.
- 1964, *Stability and Change in human Characteristics*. New York: John Wiley and Sons.
- 1971, "Mastery learning". J. H. Block (Ed.) *Mastery learning: Theory and Practice*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- 1973, "Cognitive Entry Behaviors." *School Learning*. Readings for mastery learning Seminar. Chicago: Department of Education. University of Chicago.
- 1974, "Time and Learning". *American Psychologist* 29, 9: 682-688.
- 1979, *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*. (Çev: Durmuş Ali Özçelik) Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- 1981, *A Primer for Parents, Teachers and Other Educators All Our Children Learning*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- 1984, "The Search for Methods of Group Instruction as Effective as One - to - One Tutoring". *Educational Leadership*. May: 4-17.
- Carroll, Lohn.
1963, "A Model of School Learning". *Teachers College Record*. 64, May: 723-733.
- 1967, "Instructional methods and Individual Differences". Robert M. Gagné (Ed.) *Learning and Individual Differences*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Books.
- 1970, "Problems of Measurement Related to the Concept of Learning for Mastery". *Educational Horizons*. 48: 71-80.
- Özçelik, Durmuş Ali.
1974, "Student Involvement in the Learning Process". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). The University of Chicago.
- 1981a, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: ÜSYM Eğitim Yayınları: 3.
- 1981b, *Araştırma Teknikleri, Düzenleme ve Analiz*. Ankara: ÜSYM Eğitim Yayınları: 4.
- 1987, *Eğitim Programları ve Öğretim (Genel Öğretim Yöntemi)*. Ankara: ÜSYM

Eğitim alanındaki bilimsel gelişmeleri, siz değerli okuyucularımıza daha aktif biçimde aktarmak amacıyla, her sayımızda bir araştırma özetini sunacağız. Böylece, üniversitelerde gerçekleştirilen araştırmaları, ilgili uygulamacılara aktararak, teori ile uygulama arasındaki bağı güçlendirilmesine katkıda bulunmayı amaçlıyoruz. Eğitimde Teori/Uygulama köşemize ilişkin görüş ve eleştirilerinizi bekliyoruz. Okuyucu kitlemizi ilgilendiren, eğitime yönelik araştırmalarının (özellikle yüksek lisans ve doktora tezlerinin) köşemizde yayınlanmasını isteyen akademisyenlerin, araştırmalarını özetleyerek bize göndermelerini diliyoruz.

Anadolu Liseleri Sınavlarına Hazırlanan Çocukların Kaygı Düzeylerine Ana-Baba Tutumlarının Etkisi

Güler KÜÇÜKTURAN

Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi
Sağlık Bil. Ens. Ankara, 1987.

A- GİRİŞ VE PROBLEM

Ailenin çocuk üzerindeki etkisinin, ne derece önemli olduğu bilinmektedir. Ana-baba tutumları, çocuğun eğitim yaşantısını ve meslek seçimini etkilemektedir.

Bu etki, her alanda kendini göstermekle birlikte, son yıllarda, yabancı dille eğitim yapan okullara giriş sınavlarına hazırlanmanın, bir yarış halini alması nedeniyle yoğunluk kazanmaktadır.

İlkokul sonrası okullar için öğrenci seçme sınavları 1938'lerde İngiltere'de başlamıştır. Çocuklara, kendi yeteneklerine en iyi uyacak ortaokul eğitimini sağlama düşüncesi, rekabete dayalı sınav sisteminin yerleşmesine neden olmuştur. Sınav sisteminin yerleşmesi ile çocuklarının bu sınavlara girmesini isteyen ana-babalar, ister istemez, çocuklarına uyguladıkları tutumlarda bazı değişiklikler göstermekte-

dirler. Ana-babalar, çocuklarını zorlayıcı bir çalışma temposuna sokmakta, çocuklarından görmek istedikleri davranışı ödül ve cezalandırma yöntemi ile yerleştirmeye çalışmaktadırlar.

Ana-babaların, çocuğun gelişimindeki önemi, bugün herkes tarafından bilinmektedir. Çocuğun toplumsallaşmasına katkıda bulunan bir çok toplumsal faktör arasında, en belirgin önemi ailenin taşımasının nedeni, aile üyelerinin, sosyal gelişimde çok kritik olan ilk yıllarda, çocuğun sahip olduğu ilk ve çoğu zaman tek toplumsal temas olmasıdır.

Ana-babalar, çocuklarını genellikle "seven", "cezalandıran", "aşırı istekli olan" tutumlar diye gruplayabileceğimiz davranışlar sergileyerek etkilemeye çalışmaktadırlar. Önemli olan, ana-babanın davranışlarının çocuk tarafından algılanma şeklidir.

"Seven" terimi, danışmaya açık, destekleyen ve yardımcı ana-babayı tanımlar. Bu ana-baba, çocuğuyla olmaktan zevk alır, onu över, sever, ilgi gösterir ve ona güvenir.

"Cezalandıran" terimi ise, çocuğun duygu ve gereksinimlerine ilgi göstermeyen, çoğunlukla fiziksel ve fiziksel olmayan ceza uygulayan ana-babayı karakterize eder. Bu ceza, genellikle açık bir nedene dayanmaz.

"Aşırı istekli olan" ana-baba ise, yüksek başarı üzerinde ısrarla durur, çocuğunu cezalandırması gerektiğinde nedenini açıklar. Çocuk yanlış hareket ettiğinde, duygusal yıkıma uğrar, uzaklaşır ve soğuk davranır. Beklentilerinin yerine getirilmesiyle çocuğa karşı davranışlarının sıcaklığı doğru orantılıdır.

Ana-babalar, çocuklarının okuldaki çalışmalarını izlemekte ve onların başarılarını teşvik etmektedirler. Özellikle bu teşvik, ailenin çevresiyle olan rekabeti ile doğrudan ilgilidir ve doğru orantılı olarak artmaktadır. Aileleri tarafından cesaretlendirilen çocukların, seçme sınavlarında, kendi ölçülen yeteneklerinin üzerinde daha iyi başarı gösterdikleri görülmüştür. Çalışmalarında, aileleri tarafından teşvik edilen çocuklar okuma, kelime bilgisi ve aritmetik gibi testlerde daha başarılı olabilmekteyken bu teşvikin zorlayıcı olduğu durumlarda, olumsuz yönde etkilenmektedirler.

Rekabet duygusunun arttığı durumlarda, çocukta başarısızlık ve buna bağlı olarak da ana-baba tarafından reddedilme korkusu oluşmakta, dolayısıyla kaygı düzeyi artmaktadır.

Kaygı, genel olarak bireyi normal yaşamında fazlasıyla etkileyebilen, çoğu kez tedirgin edebilen bir duygudur. Bu duyguyu tadan kimse, geçici de olsa huzursuz ve mutsuzdur. Ancak, bu etkilerine rağmen, bireyin kaygılı oluşunun ya da kaygının, bireyin davranışlarında ne denli ket vurucu olduğunun, birey belirgin bir uyumsuzluğa uğrayıncaya kadar, pek fark edilmediği, kliniklerde ve okul ortamında sık sık saptanan bir durumdur.

Bireyin önemli yıllarını dolduran okul yaşantılarında, kaygı zaman zaman ve kimi durumlarda şiddetle duyulur. Buna karşılık ne ana-baba, ne öğretmen ve ne de ilgili eğitim mensupları öğrencilerin içinde buldukları bunalım, korku, sıkıntı ve endişeyi tam olarak farkedemezler. Bu durumda olan bir öğrenci, ancak içinde bulunduğu ortamı bozduğu, diğerlerini saldırganlığı, kırıcılığı ve huysuzluğu ile tedirgin ettiği, ya da sürekli bir başarısızlık gösterdiği zaman dikkati çeker. Tersine, kaygılı öğrenci çalışkan, başarılı olarak, ana-baba ya da öğretmenlerinin beklentilerine uygun tarzda davranırsa, ne denli kaygılı olursa olsun, kendisini huzursuz ve mutsuz eden kaygı durumu diğerleri tarafından önemsenmez. Oysa, belirli bir de-

receyi aşan kaygı durumu, öğrenmeye ve kişilik gelişimine ket vurucu olduğundan, ruh sağlığı yönünden uzaklaşılması gereken bir durumu yansıtır.

Sınav kaygısı, özel bir kaygı türü olup, öğrenme ya da akademik başarı ortamlarında, özellikle bireyin değerlendirilmesi söz konusu olduğunda oluşan ve belirlenen korkuyla karışık bir tedirginlik duygusudur.

Sonuç olarak, sınav ortamının yarattığı kaygıya ana-baba tutumlarının etkisinin ne derece etkili olduğunun belirlenip üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, Anadolu Liselerine giriş sınavlarında ana-baba tutumlarının çocuklarını nasıl etkilediğini incelemektir.

C. ARAŞTIRMANIN TEMEL PROBLEMİ

Anadolu Liseleri sınavlarına hazırlanan çocukların kaygı düzeyi ile bu çocukların ana-baba tutumları arasında bir ilişki var mıdır ?

D. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ VE YÖNTEMİ

Bolu ve Düzce ilçesinde, 1985-86 öğretim yılında 5. sınıf öğrencisi olup, Anadolu Lisesi sınavlarına hazırlanmak amacıyla dersaneye devam eden 73 öğrenci üzerinde yapılan bu araştırmada, ana-baba tutumlarının, sınava hazırlanan çocukların kaygı düzeylerine etkisi araştırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada araç olarak, çocukların kaygı düzeylerini saptamak amacıyla C.D. Spielberger, R.L. Gorsuch ve R. Lushene tarafından geliştirilen, Necla Öner ve Ayhan Le Compte tarafından Türkçeye adapte edilmiş olan, Durumluk- Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmıştır. Ana-baba tutumlarının algılanmasına ilişkin veriler ise, çocuklara yöneltilen Bronferbrenner Ana-baba Davranış Anketi aracılığıyla toplanmıştır. Ayrıca çocuklara kişisel bilgi formu doldurtulmuştur.

E. BULGULAR

Anadolu Liseleri sınavlarına hazırlanan çocuklara yönelik yapılan bu araştırmanın bulguları şunlardır:

✓ Çocukların % 43.84'ü kız, %56.16'sı erkektir.

✓ Sınavlara hazırlanan çocukların annelerinin % 8.22'si yüksek okul, % 20.55'i lise ve dengi okul, %15.07'si ortaokul, %46.58'i ilkokul mezunu, % 9.58'i de okur- yazardır.

✓ Sınavlara hazırlanan çocukların babalarının %12.86'sı yüksek okul, % 25.71'i lise ve dengi okul, % 17.14'ü ortaokul, %42.86'sı ilkokul mezunu, % 1.43'de okur - yazardır.

✓ Sınavlara hazırlanan çocukların %6.85'i tek çocuklu, % 79.45'i 2-3 çocuklu, %13.69'u 4 ve daha çok çocuklu ailelerden gelmektedirler. Bu çocukların %73.97'si ailede ilk çocuk, %12.33'ü ortanca çocuk ve %13.69'u ise son çocuktur.

✓Anadolu Lisesi sınavlarına hazırlanan çocuklardan, kızların *durumluk kaygı* puan ortalaması 43.78, erkeklerin ise 38.39 olarak belirlenmiştir.

✓Ayrıca, durumluk kaygı puanlarında, kızlarla erkekler arasındaki farkın önemli olduğu, kızların erkeklere oranla daha yüksek düzeyde kaygılı oldukları görülmüştür. (p < 0.05)

✓ Anadolu Lisesi sınavlarına hazırlanan çocuklardan kızların sürekli kaygı puan ortalamaları 41.69, erkeklerin ise 42.07 olarak bulunmuştur. Sürekli kaygı puanları bakımından, kızlarla erkekler arasında farklılık olmadığı görülmüştür.

✓ Sınavlara hazırlanan çocukların annelerinin öğrenim durumları ile çocukların durumluk kaygı puanları arasında ilişki olmadığı görülmüştür. ($p > 0.05$)

✓ Anadolu Lisesi sınavlarına hazırlanan çocukların sürekli kaygı puanları ile bu çocukların annelerinin öğrenim durumları, seven tutum puanları, cezalandırıcı puanları ve aşırı istekli tutum puanları arasında ilişki olmadığı görülmüştür.

✓ Anadolu Lisesi sınavlarına hazırlanan çocukların annelerinin yaşı ile bu çocukların durumluk ve sürekli kaygı puanları arasında ilişki olmadığı görülmüştür.

✓ Sınavlara hazırlanan çocukların annelerinin yaşı ile bu annelerin cezalandırıcı tutum puanları, aşırı istekli tutum puanları, seven tutum puanları arasında ilişki olmadığı görülmüştür.

✓ Sınavlara hazırlanan çocukların sınav öncesi durumluk kaygı puanı ile bu çocukların annelerinin seven tutumlarından aldıkları puanlar arasında ilişki bulunduğu saptanmıştır. ($p < 0.05$) Buna karşılık, çocukların sürekli kaygı puanları ile annelerinin seven tutumdan aldıkları puanlar arasında ilişkiye rastlanmamıştır.

✓ Sınavlara hazırlanan çocukların babalarının öğrenim durumları ile çocuklarının durumluk ve sürekli kaygı puanları arasında ilişkiye rastlanmamıştır. ($p > 0.05$)

✓ Sınavlara hazırlanan çocukların babalarının yaşları ile bu babaların seven tutum puanları, cezalandırıcı tutum puanları, aşırı istekli tutum puanları arasında ilişkiye rastlanmamıştır.

✓ Babaların seven, cezalandırıcı ve aşırı istekli tutum puanları ile çocukların sürekli kaygı puanları arasında bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur.

F. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sınav hazırlığı döneminde, ana-baba tutumlarında olumsuz yönde gelişmeler, çocukların kaygı düzeylerinin artmasına neden olmaktadır. Kaygı düzeyindeki artışların da, çocuğun ruh sağlığı üzerinde olumsuz yönde etkili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, 1-2 ay gibi çok kısa bir sürede, çocukların tüm gelecek yaşantıları etkilenebilmektedir. Bu durum, konuya daha çok önem verilmesi gerekliliğini göstermektedir.

★ Anadolu Lisesi sınavlarına hazırlanan çocukların ana-babalarına, çocuklarını yarış ortamına sokmamaları için seminerler düzenlenmeli, gazete, radyo, TV kanalıyla eğitim verilmeli.

★ İlkokul 5. sınıfta okuyan öğrencilerden akademik başarıları yüksek olanlar, bu sınavlar için teşvik edilmeli. Başarı düzeyi düşük olanların, böyle yarışma ortamına girmeleri, öğretmenleri tarafından engellenmeli ve bu çocuklara kendilerine uygun olan okul sistemlerini seçmeleri belirtilmelidir.

★ Çocukları akademik yönden hazırlayan dersanelerde, psikolojik danışma ve rehberlik saatlerine özellikle zaman ayrılmalıdır.

Yukarıda belirtilen önlemler alındığı takdirde, sınavların olumsuz etkilerinin en aza indirilmiş olacağına inanılmaktadır.

YAYINLAR

Jean-Noël Kapferer

**ÇOCUK
VE
REKLAM**

ÇOCUK VE REKLAM

Jean-Noël KAPFERER
Çev: Şermin ÖNDER

Reklamların çocukları etkilediği bir gerçek. Zaten bunun için düşünülmüşler ve çocukların arzularını, isteklerini, önseçimlerini yönlendiriyorlar. Bunu nasıl başarıyorlar? Hangi psikolojik süreç sonucu çocuk, gördüğü bir reklamdan yola çıkarak, oradaki ürünü satın almaya veya anne-babasından istemeye yöneliyor? Reklamların etkisi, çocuğun yaşına, cinsiyetine, alle ortamına veya sosyal çevresine göre nasıl değişim gösteriyor? Bu etki, çocuğun istediği şeyin niteliğine göre, örneğin bir oyuncak, okul dönüşü satın aldığı bir çiklet, annesinin bakkaldan aldığı meyve suyu, babasının arabasına benzin doldurduğu istasyon veya eve alınacak bir çamaşır makinesi söz konusu olduğunda değişmek-

te midir? TV ve gazete reklamlarının her birinin etkileme modeli nedir?

Reklamların, ticari etkilerinin ötesinde alle ilişkileri üzerinde, yani çocuk ve anne-baba arasındaki ilişki üzerinde bir etki yok mudur? Daha önemlisi, reklamlar çocuğun dünyaya bakış biçimini, değerlerini, yargılarını etkilemiyor mu?

Ortaya atılan tüm sorular yeni değil. Bu sorular yeni olmadıkları gibi bol ve değişik biçimlerde yanıtlanmış durumdadır. Yazar, reklamları hedef almak veya savunmak gibi bir amaç taşımaksızın somut verileri değerlendirerek, sorulara nesnel yanıtlar getiriyor ve reklamın çocuk üzerindeki etkisini bütün yönüyle inceliyor.

AFA YAYINLARI
İstanbul, 1991

ZORUNLU EGİTİME HAYIR

Catherine BAKER
Çev: Ayşegül
Sönmezay EROL

Catherine Baker, anne ve anarşist. Çok

sevdiği kızı Marle'yi okula yollamamış. Marle 14 yaşına gelince, okula göndermemeye gerekçelerini ona anlatmak için bu kitabı kaleme almış.

Ona göre "okul, çocuklara gardiyanlık yapan bir kurumdur, annababaları çalışırken onları gözetim altında tutar; toplumsal iktisadi makinenin işleme için gerekli olan bilgileri onlara öğretir, itaatı aşılar, eler ve rolleri dağıtır."

Okulda sezgi ve düşüncünün gerçekleştirilmesi, aşkın ve düşüncenin yaratıcı bir nitelik kazanması için çok gerekli olan "aylaklık" yerine, üretimi artıran ve itaatı sağlayan bir eğitimin uygulandığını anlatarak bir "karşı-kültür" oluşturma çabasında olanları "zorunlu eğitime hayır!" demeye çağırıyor.

Baker'e göre "okul, çocuğun çocuk olabileceği, gençliği ve neşeyi tam anlamıyla yaşayabileceği bir ortam sunabilmeli ve asla onun önüne ulaşılması gereken hedefler koymamalıdır."

AYRINTI YAYINLARI
İstanbul, 1991

ELEŞTİRİNİN ABC'Sİ

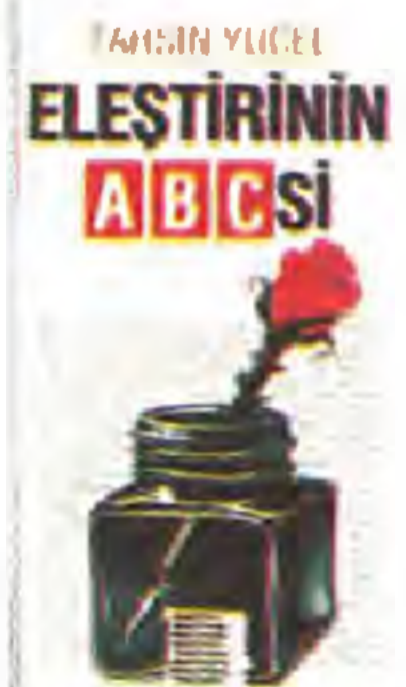
Tahsin YÜCEL

Eleştiri sözcüğü, genellikle iyi şeyler çağırıştırır. Çünkü, günlük dildeki kullanımlarının en az yüzde doksan beşinde, "yergi" anlamında gelir. Bir kişiyi, bir kurumu eleştirmek öncelikle bu

kişinin, bu kurumun kusurlarını, yetersizliklerini sergilemektir. Bunun için eleştirenler pek sevilmezler. Ama söylemek bile fazla, ne denli yaygın olursa olsun, mantıksal temelden yoksun bir tutumdur bu. Hele yazın eleştirisi, bütün sözlüklerde "yazın yapıtlarını yargılama sanatı" biçiminde tanımlandığına göre, pek de öyle korkulacak bir şey olmaması gerekir. Bir "yargılama" olduğuna göre, arada bir "yergi" görünüşüne bürünebilir. Ama, eleştirinin yargılaması her şeyden önce bir anlamlandırma ve değerlendirme çabasıdır.

Ü Edebiyat Fak. Fransız Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim üyesi Prof.Dr. Tahsin YÜCEL, bu kitapta, eleştirinin tarihsel gelişimini tanıtmakta, geçmişte ve günümüzde uygulanan eleştiri yöntemleri üzerinde durmaktadır. Edebiyatımızda gelişimi çok yeni ve sınırlı bir alan olan eleştiri konusunda bu yapıt, edebiyat okurlarına, öğrencilere olduğu kadar edebiyat ve eleştiriyle ilgili herkese yarar sağlayabilecektir.

SİMAVI YAYINLARI
İstanbul, 1991

ÖZEL KÜLTÜR ANA OKULU

Kültürün olmak için yeni bir şans...

ÖZEL KÜLTÜR KOLEJİ ANA OKULU

HAZNEDAR, BAHÇELİEVLER Tel: 554 66 51 / 584 17 13

ÖZEL KÜLTÜR ANAOKULU

HAZNEDAR,
ŞEVKET DAĞ SOK., NO: 16
BAHÇELİEVLER/İST.
TEL: 554 66 51 - 584 17 13

ÖZEL KÜLTÜR İLKOKULU

İNCİRLİ YOLBAŞI SOK.,
BAKIRKÖY/İST.
TEL: 583 97 36 - 583 86 19
583 64 17 - 561 26 63/64

ÖZEL KÜLTÜR LİSESİ

ATAKÖY 9.-10. KISIM
ATAKÖY/İST.
TEL: 559 04 88 - 559 04 94
559 43 94 - 560 01 18
560 00 63

ÇAĞDAŞ TÜRKİYE'DE, ÇAĞDAŞ ÇOCUKLAR İÇİN
ÇAĞDAŞ BİR DERGİ VAR

SİZLERE,
HER SAYFASI
4 RENKLİ
PİRİL PİRİL
YEPYENİ BİR
BESYİL
DERGİSİ
SUNUYORUZ.

ÜNİTELERLE
BESYİL
İLKOKUL PROGRAMINA UYGUN BİLGİ, ALIŞTIRMA VE TEST DERGİSİ

YA/BA YAYINLARI

YAYIN BASIM EĞİTİM ARAÇ VE GEREÇLERİ AŞ.
ESKİ LONDRA ASFALTI 19 ŞİRİNEVLER/İSTANBUL TEL: 551 52 04-552 04 86